

Ny føreropplæring – ny retning eller gammelt arvegods i ny innpakning?

GDE matrisen - et hierarkisk perspektiv på føreropplæring Konkretisering og operasjonalisering

Hans - Yngve Berg, Vägverket, Sverige

GDE-matrisen. Ett hierarkiskt perspektiv på förarutbildning

**Hans-Yngve Berg, Vägverket,
Sverige**

GADGET

MERIT

Minimum European requirements
for driver instructor training

Rose25

NOVEV

Description and
Analysis of Post Licensing Measures for
Novice Drivers

basic

EU-projekt

- **GADGET:** Kompetenser bilförare
- **DAN:** 2-fasutbildning
- **NovEV:** Utvärdering av 2-fasutbildning
- **BASIC:** “Best practice” grundläggande utbildning
- **Advanced:** “Best practice” fortbildningskurser
- **MERIT:** Minimikrav trafikläroretutbildning
- **TEST:** Minimikrav praktiskt prov
- **TRAINER:** Simulatoranvändning I förarutbildning
- **ROSE25:** “Best practice” trafikundervisning för barn

En säker förare är både skicklig och klok

- **Kan manövrera bilen**
- **Kan och förstår trafikreglerna**
- **Kan tillämpa detta vid körning i trafik**
- **Har mycket erfarenhet**
- **Har kalibrerat sin förmåga**
- **Är medveten om risker**
- **Styrs inte av farliga motiv**
- **Planerar sina resor säkert**
- **Är medveten om möjliga konsekvr av kompistryck**
- **Är medveten om möjliga konsekvr av sociala/ personliga förutsättningar**
- **Reflekterar över konsekvr av eget beteende**

Att vara skicklig på att hantera sitt fordon i trafiken är viktigt - men skickliga förare är inte nödvändigtvis säkra förare. Resultatet beror på *hur* och *till vad* skickligheten används.

Motivation är viktigt

“if the motivational level fails to produce a safe strategy for driving, no level of skills of mastering traffic situations or vehicle handling is high enough to compensate for this lack of safety orientation and to produce a safe output ”

Hatakka et al (page 15, 2002)

Två värdefulla teorier

Rasmussen (1984)

Tre olika nivåer på beteende

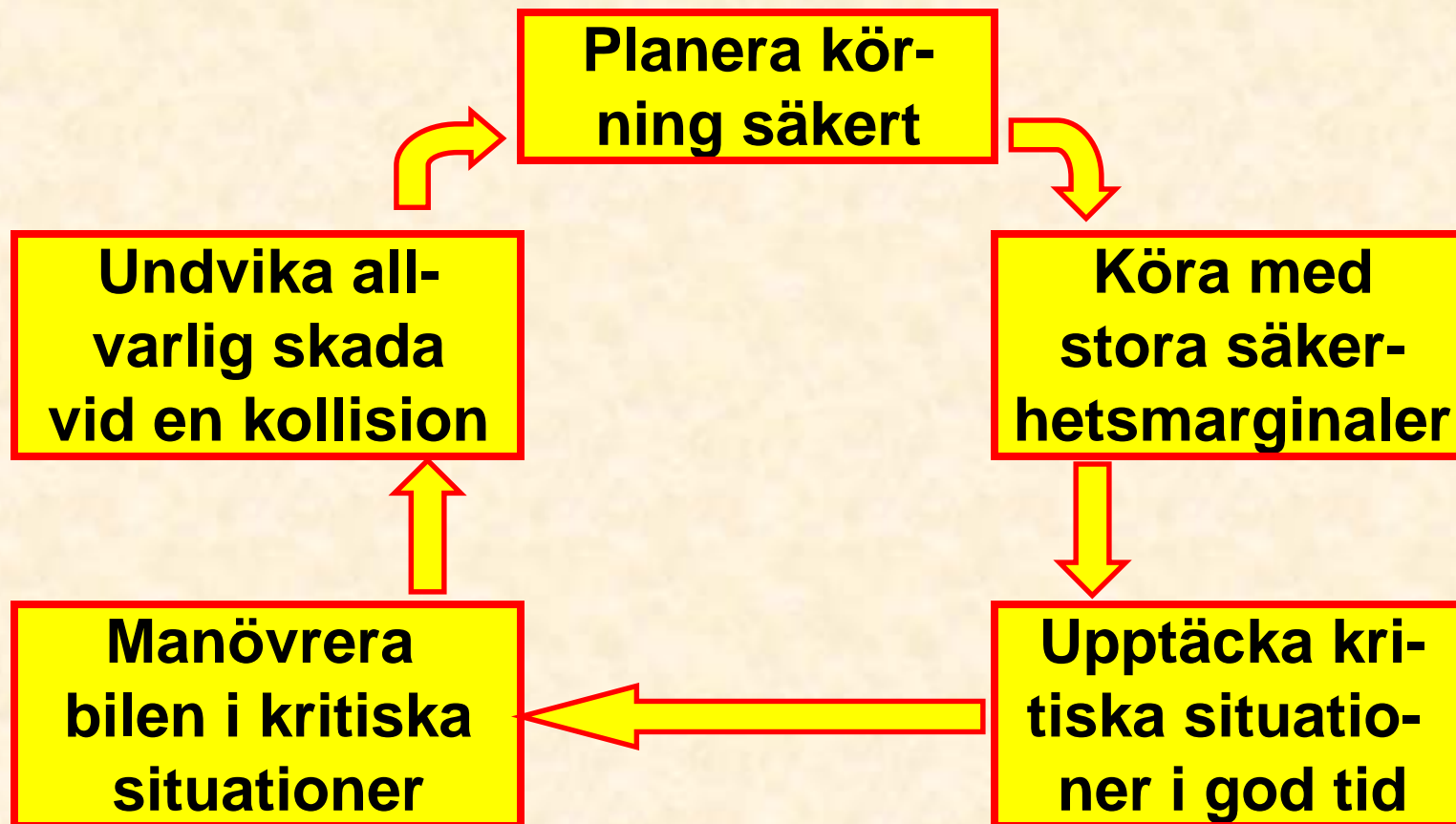
- *Kunskap*
- *Regel*
- *Färdighet*

Michon (1985)

Tre olika föraruppgifter

- *Strategi*
- *Taktik*
- *Operativ*

Säkert körbeteende....

Hierarkisk förarmodell

**Personl livsförut-
sättn. och strävanden**

**Hur viktig är bilen?
självkontroll, livssituation,
normer, kultur**

**Resande och
sammanhang**

**Syfte, omgivning, socialt
sammanhang, sällskap**

Körning i trafik

**Uppfatta, förstå och klara
situationer som uppkommer**

Manövrering

**Kontrollera bilen, fart,
sidoläge, växla, bromsa**

Fig.1. Hierarchical levels of driver behaviour (adapted from Keskinen, 1996).

Hierarkisk förarmodell

Fig.1. Hierarchical levels of driver behaviour (adapted from Keskinen, 1996).

**Personl
livsförut..**

**Resande/
sammanh**

**Körning i
trafik..**

**Fordons
man...**

Kunskaper färdigheter

Risikfaktorer

Självvärdering

Livsstil/livssituation Motiv Grupp normer	Acceptans av risk Klara socialt tryck Nyttja alkohol och droger	Risiktendenser Stå emot kompistryck Personlighet
Planera och välja rutt Effekter av att välja viss rutt	Syfte med körning Social kontext och sällskap	Mål med körning Motiv för resa
Trafikregler Hastighetsanpassning Kommunikation	Hög kognitiv belastning Otillräcklig automatisering eller färdighet	Starka och svaga sidor vid körning i trafik Körstil
Kontrollera bilen Väggrepp och friktion	Fel hastighets- anpassning Svåra kör- situationer (låg friktion etc)	Starka och svaga sidor vid man- övrering

Från att specificera kompetenser till att utveckla mål för en förautbildning

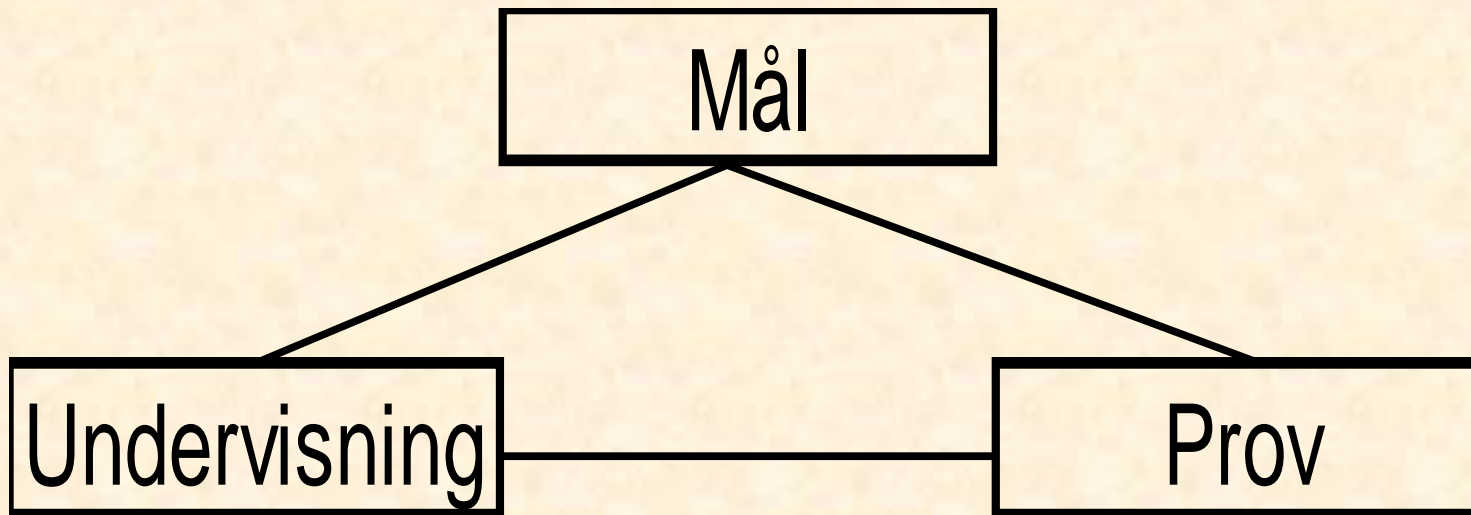
- Om *åldersrelaterade* delar av bilkörning – lär ut om den motivationella sidan av körning – de två översta nivåerna i GDE-matrisen
- Om erfarenhetsrelaterade delar av bilkörning – nyttja de två nedre nivåerna av GDE-matrisen

Påstående

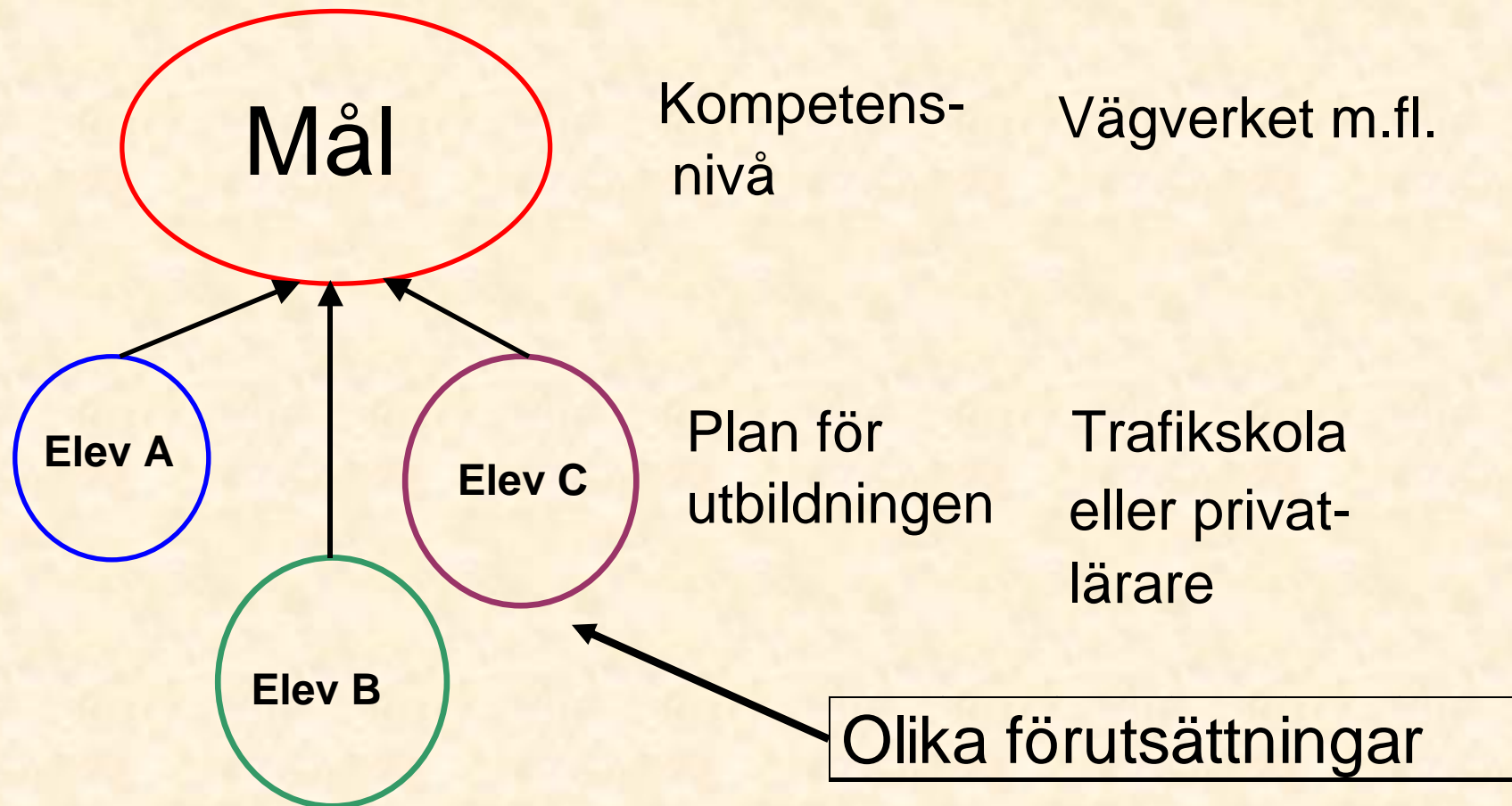
- **Nuvarande kunskap om förare, beteenden och olycks- och skaderisker är hög**
- **Denna kunskap har ännu inte fullt ut nyttjats i förarutbildning och prov**
- **Potentialen till att förbättra är hög, t ex miljö och säkerhet**

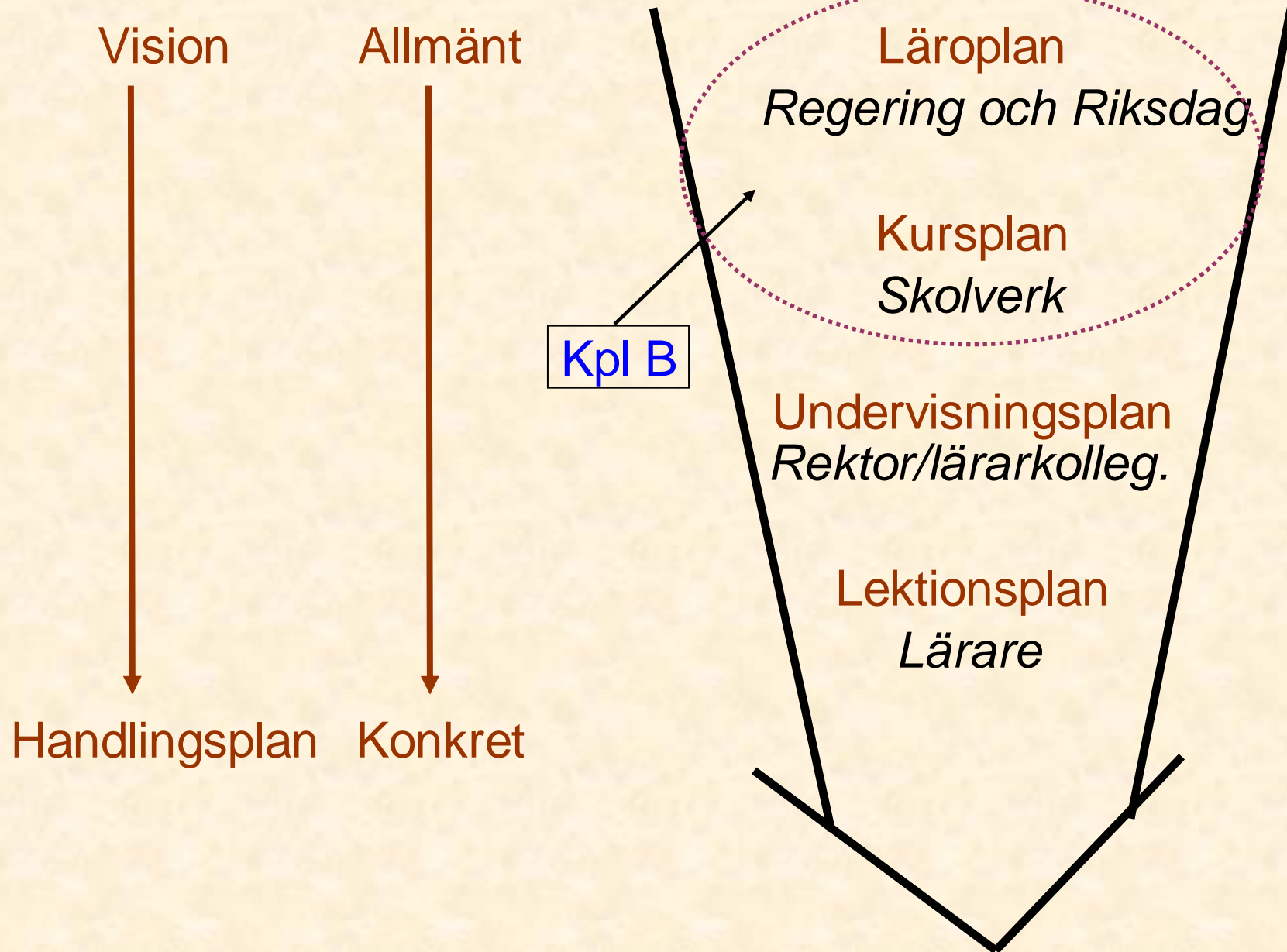
Utbildningstriaden

Målstyrning - olika vägar till samma mål

Grad av konkretisering

Vad är kompetens?

- Kunskaper (veta fakta, kunna metoder)
- Färdigheter (kunna göra)
- Erfarenheter, perspektiv (referensram)
- Värderingar, attityder (vilja att dela grundläggande synsätt)

Två typer av kunskap

Kunskap

Vetande

Kunnande

Lösa uppgifter som
kräver vetande

Meta-kunskap

(Kunskap om kunskap)

Reflektion

Kritiskt tänkande till
information, nya och egna
sätt att använda information

Bilda sig egna uppfattningar

Sätta in ny kunskap i ett
sammanhang

Mål - exempel

1.1 Teori och färdighet avseende manövrering, fordonsunderhåll och miljö

Målet är uppnått när eleven

- *utför* enklare kontroller på fordonet som är relaterade till dess trafiksäkerhetsmässiga status
- *redogör* för olika körtekniker som kan myttjas för att köra bilen på ett miljömedvetet sätt

Mål – exempel

2.2 Självvärdering avseende körning i olika trafikmiljöer

Målet är uppnått när eleven

- *värderar* konsekvenserna av sin egen oerfarenhet av bilkörning
- *accepterar* ett kritiskt tänkande om det egna körbeteendet

Mål – exempel

2.3 Självvärdering avseende resande med bil i speciella sammanhang

Målet är uppnått när eleven

- *redogör* för hur val av färdväg, ressällskap, tidpunkt och färdväg påverkar trafiksäkerhet och miljö
- *redogör* för hur påverkan av alkohol, medicin, andra droger och trötthet påverkar förarbete och trafiksäkerhet

Mål – exempel forts.

2.4 Självvärdering avseende personliga förutsättningar och målsättningar

Målet är uppnått när eleven

- *värderar* sin förmåga att motstå effekterna av grupptryck
- *återger* hur man kan undvika att använda bilen som ett medel för sökande efter spänning